

בענין ערכאות

שאלה

בשאלתי בהיותי בבקור בטנגיר על-ידי אחד ממכירי אודות בעי' חמורה. הנ"ל עובד בתור רואה חשבונות מוסמך (מה שנקרא באנגלית צ'ארטערד אקונטענט) פעמים שבבית המשפט מתבררת איזו שאלה בין שני בעלי דינים ובית המשפט מזמין רואה חשבונות מוסמך כדי להביע את דעתו — בתור מומחה לעניני משא ומתן — על ענין מסוים למשל מי מן הצדדים צודק לפי החוק או להשתדל למצוא פשרה בין הצדדים. המומחה יכול לקבל על עצמו לברר מקרה מסוים ולסרב במקרה אחר אם ירצה. גשאלת עכשיו השאלה אם מותר להנ"ל לפי דין תורה לקבל עבודה כזאת.

היות ובתור מומחה הוא צריך להביע את דעתו לפי חוקי המדינה (במקרה דגן הם מוסלמים וא"כ לא עבדי ע"ז) נשאלת השאלה:

(א) האם האיסור של דן בערכאות של נכרים שייך רק בבעלי הדין או גם במומחה כזה המשתדל להוציא לאור את הדין;

(ב) האם יש הבדל אם בעלי הדין או לפחות אחד מהם הם יהודים לכאשר הם נכרים כדאי להוסיף שלפי חוקי הממשלה פה אין לבתי דין היהודים סמכות לשפוט בעניני מסחר וכדומה וסמכותם מוגבלת לעניני אישות וירושות וא"כ כל הסותרים כשנכנסים להסכמים עושים זאת על דעת חוקי המדינה ולכן פשט הדבר אצל הציבור להתדיין לפני בתי המשפט בלי לבקש רשות מבית הדין עכ"ל השואל.

תשובה:

(א) איסור מביא דין ישראל לפני ערכאות של גוים דאורייתא הוא (ספר התשב"ץ חלק רביעי טור שלישי סימן ר', תשובת הר"ר אברהם ך' טוואה זצ"ל) וא"כ אין לדון בזה ממה שכתב הגאון מלובלין זצ"ל בשו"ת תורת חסד סי' ה' דאין איסור מסייע באיסורי דרבנן דהוי גזירה לגזירה וכתוב שם בשם זקנו הרשב"ץ ז"ל ומה שכתב ומייקר שם אלילים הוא כולל דת אומה זו אע"פ שאינם עובדי ע"ז הרי הם מכחישים משפטי תורתנו והמביא דין לפנייהם ח"ו עושה עליוי לדתם על תורתנו וכן כתב א"ז הרשב"ץ ז"ל עכ"ל ועי' ג"כ בתשב"ץ ח"ד טור הראשון סי' י"ז. הרי לפניך שאין חילוק בין עובדי ע"ז למוסלמים לענין הנ"ל.

(ב) בשו"ת הרמ"א סי' נ"ב באמצע התשובה כתב וז"ל עוד נראה דכשישראל דן עם הגוי אז מותר להעיד אבל כשישראל דן עם חבירו אין הכי נמי דאסור להעיד אע"פ שהוא כדיון משום דמסייע לעוברי עבירה ואע"ג דלית ביה משום לפני עור לא תתן מכשול מאחר דבלאו ידידה יוכל לעשות האיסור וכמו שכתבו התוס' והמרדכי והאשרי פ"ק דע"ז מ"מ איסורא דרבנן איכא כמו שכתב שם הר"ן וכן כתבו התוס' והאשרי פ"ק דשבת עכ"ל הרי כתב הרמ"א דהעדים מסייעים עוברי עברה וא"כ לכאורה י"ל דהאיש הרואה חשבונות הנ"ל מסייע עוברי עברה היכא דשני בעלי הדין הם ישראלים.

ומצאתי להשער המשפט בסי' כ"ו אחר שהביא דברי הרמ"א בתשובה הנ"ל שכתב דאע"ג דלית ביה משום לפני עור לא תתן מכשול מ"מ איסורא דרבנן איכא משום מסייע כתב השעה"מ וז"ל ולכאורה לא דמיא כלל להתם דבשלמא התם כשמושיט לחבירו דבר איסור אף דחבירו יכול ליטלו בעצמו מ"מ הרי הוא גורם לו לעשות האיסור בנתינתו לו ואדרבה הוא מחוייב להפרישו מלעשות האיסור דאף קטן אוכל נבלות ב"ד מצווה להפרישו וכו' משא"כ הכא הא דאסור לדון לפני דייני עכו"ם הוא מפני שמייקר שם אלילים כשדן לפניהם וא"כ מה שהעדים מעידים לפניהם שהאמת כדברי התובע אינו גורם ומסייע כלל לעשיית העברה דהא אף שלא יעידו כבר הוא מייקר שם האלילים במה שדן לפניהם ואין שום תועלת בעדותן ליפוי כח שלהם אך מ"מ מצאתי סיוע לדברי הרמ"א ממתני' דע"ז דף ג"ה דאיתא התם דאין דורכין עם ישראל העושה בטומאה ומוכח התם לשטת רש"י ותוס' שם דאף סוף דריכה אסור אף שכבר נטמאו הפירות מ"מ אסור לסייעו כדי שלא ירגיל בכך וכמ"ש הר"ן שם וא"כ ה"ג י"ל כיון שעושה איסור במה שהוא דן לפני אלילים אסור לסייעו כדי שלא ירגיל בכך אך מ"מ לא נ"ל וכי משום שלא ירגיל בכך ימנעו מלהעיד לו שהוא מצות עשה וג"כ עובר על לא תעמוד על דם ריעך כמ"ש בסי' כ"ח באריכות והוי כהשבת אבדה דחייב להחזיר אף למומר אוכל נבלות לתיאבון וה"ה לענין עדות פשיטא דחייב להעיד אף לרשע גמור וכי משום שלא יחזיק עובר עברה שהוא חומרא דרבנן בעלמא והקילו בו בכמה דוכתי משום דרכי שלום יעברו העדים בעשה ולא ועוד דכיון שהם יודעים האמת שהנתבע חייב ממון להתובע והוא כופר לו אם לא יעידו הרי הם מסייעים ומחזיקים ידי הנתבע שגוול ממון חברו וכו' עכ"ל השעה"מ ועי"ש. והנה כל השגתו של השעה"מ הוא לענין עדות שמותרין להעיד בערכאות אפילו כשב' הבע"ד הם ישראלים מטעם להציל ממון התובע מיד הנתבע, אמנם בנידון שאלחנו שהרואה חשבונות יגיד להם דבר המשפט לא שייך דבר זה דהוא אינו מציל ממון דאף רואה חשבונות אחר יכול להגיד להם מהו הדין בדיניהם ועוד שהוא מעלה יראתם שהוא מסייע להם בחקיקת משפטם ובפרט שהאיש השואל בודאי אינו יודע משפטי התורה על בורין וא"כ

אדרבה יצמח מזה קלקול שמפסיד ממון שלא כדין שמוציא מזה ונותן לזה נגד חוקי תורתנו הקדושה.

ג) וצופה הייתי להרמ"א שכתב ביורה דעה סימן קנ"א ס"א בהגה י"א הא דאסור למכור להם דברים השייכים לעבודתה היינו דוקא אם אין להם אחרים כיוצא בו או שלא יוכלו לקנות במקום אחר אבל אם יכולים לקנות במקום אחר מותר למכור להם כל דבר (מרדכי פ"ק דע"ז) ויש מחמירין ונהגו להקל כסברא הראשונה וכל בעל נפש יחמיר לעצמו עכ"ל ובש"ך שם ס"ק ו' פירש דבריו דס"ל דכי היכי דאמרינן בש"ס גבי גזיר דאסור להושיט לו כוס יין דהיינו דוקא דקאי בתרי עברי נהרא ה"ה הכא ויש מחמירין וסוברין דמ"מ איסור מדרבנן איכא אפילו לא הוי כמו תרי עברא נהרא אבל הש"ך שם כתב דהמרדכי לא פליג על התוס' והרא"ש פ"ק דשבת והר"ן פ"ק דע"ז דהם מייירי בישראל שהוא חייב להפרישו מאיסור משא"כ בגוי דביה איירי המרדכי שאינו חייב להפרישו וכן סובר המגן אברהם בס' שמ"ז ס"ק ד' וא"כ לפי דבריהם אסור לסייע לישראל עובר עברה לכולי עלמא. ואפילו לפי דברי הרמ"א שכתב ונהגו להקל כסברא הראשונה וכל בעל נפש יחמיר לעצמו יש להקשות עליו מדידה אדידיה דבתשובה הנ"ל כתב דאסור להעיד בערכאות משום מסייע דאסור מדרבנן ועל זה מסיק בתשובה הנ"ל וז"ל מכל הני נראה דבדין נתגדה יוסף הרופא בראשונה וכו' עכ"ל ואם כל הטעם דיש להחמיר במסייע כתב הרב במפה דבאמת נהגו להקל וכל בעל נפש יחמיר לעצמו אם כן מי שאינו בעל נפש ולא יחמיר למה יהיה מחויב גידוי ומצאתי בקונטרס בית ישראל הנדפס בסוף תחכמת אדם בקיצור כללי הפוסקים אות כ"א שכתב ואחר הגהות רמ"א חיבר שו"ת רמ"א. ואם אמת דבר זה יש לומר דחזר בו הרמ"א בתשובותיו או י"ל דרק לגבי גוי כתב דנהגו להקל במסייע אבל לסייע ישראל מודה רמ"א דאין להקל כלל אפילו אינו בעל נפש וא"כ כיון די"ל דהרמ"א מודה דמסייע אסור מדרבנן ודעת הש"ך והמג"א ברירא לן דיש איסור דרבנן במסייע עוברי עברה א"כ אסור להאיש הנידון לסייעם לומר לדייני ערכאות מה דינם.

ד) אמנם יש לדון בעיקר הדבר דלא מיקרי מסייע עוברי עברה כלל אפילו כשהשני בע"ד הם ישראלים דרק בעדים י"ל דמסייעים לפי דעת הרמ"א דהבעלי עברה קוראים אותם לבוא להעיד מיקרי מסייע אותם אבל כאן בנ"ד דהשופטים קוראים את הרואה חשבונות וכל מגעו ומשאו הוא רק עם השופטים והשופט מוציא הפסק דין הוא מסייע רק השופט ואפשר דלא מיקרי מסייע בעלי עברה הישראלים אבל לפי מה שכתב הרא"ש ריש פ"ק דשבת שדין מסייע הוא מטעם חייב להפרישו מאיסור דלא גרע מישראל קטן אוכל גבלות שב"ד מחויבים להפרישו כל שכן ישראל גדול וא"כ י"ל דאף אם אין מגעו ישר עם הישראלים אסור הוא שחייב להפרישם מהאיסור ולא לסייע אותם אפילו ע"י שום גרם ודו"ק.

(ה) ומה שכתוב בשאלה שפשט הדבר אצל הציבור להתדיין בפני בית המשפט בלי לבקש רשות מהב"ד זהו נגד הדין דאפילו שני הבע"ד רוצין אסור וכמו שכתוב בשו"ע חושן המשפט סי' כ"ו ואפילו נתרצו ב' בעלי דינים לדון בפניהם אסור ומקורו מהרמב"ן בפירושו ריש פרשת משפטים.

(ו) ומש"כ בשאלה וז"ל וא"כ כל הסוחרים כשנכנסים להסכמים עושים זאת על דעת חוקי המדינה וכו' עכ"ל זה אסור וכמש"כ הבית יוסף סי' כ"ו בשם תשובת הרשב"א לנהוג כן מפני שהוא משפט עכו"ם אסור וכתב שם עוד וז"ל ובכלל עיקר כל דיני התורה השלימה ומה לנו ולספרי הקודש המוקדשים שחברו לנו רבי ואחריו רבינא ורב אשי ילמדו את בניהם דיני עכו"ם ויבנו להם במות טמאות בבית מדרשי עכו"ם וכו' עכ"ל.

הן אמת דהרמ"א חו"מ סי' רמ"ח סעיף א' מביא דברי הריב"ש סי' נ"ב שפסק ואם עשה הצוואה במקום שנהגו לדון בערכאות של עכו"ם ובאו אח"כ לדון בדיני ישראל לא אמרינן דירושא אין לה הפסק (דבדיני גוים ירושה יש לה הפסק ובדיני ישראל אין לה הפסק וכמש"כ המחבר שם) אבל מדברי הרשב"א המובא בבית יוסף בסי' כ"ו הנ"ל בעובדא שאחד מתה בתו ותבע את חתנו בערכאות של עכו"ם שיחזיר כל הנדוניא בטענה אע"פ שבדיני ישראל הבעל יורש את אשתו כיון שהכל יודעים שהם הולכים בדיני עכו"ם הרי כל הנושא אשה שם כאלו התנו כן וכו' וכתב שם הרשב"א לנהוג כן מפני שהוא משפט עכו"ם אסור עי"ש ובכנסת הגדולה בסי' כ"ו בחידושי ב"י אות כ' כתב שמחולקים המה הרשב"א והריב"ש ולכן לא הביא המחבר דינו של הריב"ש.

אמנם הרמ"א בעצמו בסי' שס"ט הביא נמי תשובת הרשב"א הנ"ל ולכאורה דבריו סותרים דהאיך מזכי שטרי לבי תרי דבסי' רמ"ח הביא דברי הריב"ש וא"כ האיך מביא דברי הרשב"א הרי לכאורה פליגי אהדדי וכמש"כ הכנה"ג הנ"ל. ובסמ"ע בסי' שס"ט אות כ' הקשה זאת ויצא לחלק שרק בסי' רמ"ח בגוונא דהריב"ש שהיה גילוי דעת בשעת הצוואה דקאמר ואחריו לפלוני התם אמרינן דודאי דעתו היה כמו שמורגל בפי הבריות דמפרשים ואחריו לפלוני כפשוטו ואפילו אם הראשון ראוי לירש ומ"ה פסק שדינן בדיני עכו"ם משא"כ בהנושא אשה דבשעה שנשאו זה את זה לא היה שעת ירושה ולא היה או שום גילוי דעת שנשאה אדעתא דמנהגא והבעל עומד עתה לפנינו ואומר שלא היה דעתו או לישא ע"ד שאם תמות שלא ירשנה דבזה ודאי לא עקרי דין תורה וכו' עכ"ל הנה לפי דברי הסמ"ע דדנים להם דיני עכו"ם רק אם היה גילוי דעת שעשו הדבר עפ"י דיניהם כמו בגוונא של הריב"ש שכתב בפירוש ואחריו לפלוני וא"כ בהני סוחרים דטנגיר ליכא שום גילוי דעת בפירוש בשעת ההסכם שאם יהיה כך וכך הדין יהיה כך אסור לנו לפסוק להם

כדיני עכו"ם וכ"ש שאסור להם לילך בערכאותיהם לפסוק להם כך ועי' ברמ"א סי' ע"ג סעיף י"ד ובש"ך שם ס"ק ל"ט.

ותבט עיני לדברי הטורי זהב בסי' רמ"ח שכתב דהריב"ש איירי שלא הצריכום לילך למרחקים לדין ישראל אלא ידונו בפני עכו"ם כמו שקבלו עליהם מקדם והשיג על הרמ"א שכתב ואם באו לדון בדיני ישראל שידונו להם כדיני עכו"ם דירושה יש לה הפסק וכונת הרשב"א הנ"ל היה שאנחנו בבית דין של ישראל אסור לדוןם בכך ורק לפי חוקי התורה וא"כ לפי חילוקו של הט"ז אפשר שאין איסור אם קבלו עליהם מקדם שכל עסקם יהיה לפי פסק דינם של הערכאות. אמנם יש לתמוה עליו מהא דכתב מרן בסי' כ"ו ומקורו מרבנו הרמב"ן כנ"ל דאפילו נתרצו השני בעלי דינים אסור לילך לערכאות ושמא יש לדחוק ולחלק דשם מיירי דבתחלה לא קיבלו עליהם מפורש לילך בערכאות אם יהיה להם ריב ואז חייבים הם להתדיין לפני ב"ד של ישראל אבל אם קיבלו עליהם או אפשר אפילו לא קיבלו עליהם בפירוש אלא שהמנהג הוא כך הוה כמאן דקיבלו עליהם וא"כ לפי דברי הט"ז אפשר יש להם להני סוחרים דטנגיר על מה לסמוך.

אבל התשב"ץ ח"א סי' ס"א חולק על הריב"ש הנ"ל וכתב וז"ל ומה שנהגו קהל מיורקא גם כי יהיה הדבר כן אין מביאין ראיה ממנהג של איסור ותא חזי מה סלקא בהו וכו' עיי"ש ובפתחי תשובה סי' רמ"ח ס"ק ב' מביא מהחתם סופר סי' קמ"ב דכתב דפשוט דאלו ראה הרמ"א דברי התשב"ץ לא היה חולק עליו ויותר נראה דהריב"ש לא אמר אלא בעובדא דיליה עיי"ש וכן במהרי"ט בשו"ת חלק שני חו"מ סי' ו' חלק על הרמ"א עיי"ש.

ז) ומה שכתוב בשאלה וז"ל שלפי חוקי הממשלה פה אין לבתי דין היהודים סמכות לשפוט בעניני מסחר וכדומה וסמכותם מוגבלת לעניני אישות וירושות עכ"ל עיין מהרי"ט שם שכתב וז"ל ועוד בסוף סי' שס"ט כתב דנראה מדברי הרשב"א דלא אמרי דינא דמלכותא דינא אלא במה שהוא מדיני המלוכה אבל דינים שדנים בערכאות אין אלו משפטי המלוכה אלא מה שמצאו בסיפרי דיניהם שאם אתה אומר כך א"כ בטלת ח"ו דיני ישראל עכ"ל וכתב עוד וז"ל דר"ל דאפילו אם גזר המלך בהדיא ללכת בערכאות אין אלו משפטי המלוכה ולדברי הכל אין עלינו לקיים זה וכו' עכ"ל ועיי"ה.

ח) ואפילו אם הדיני ישראל שבעיר אינם יודעים דיני ישראל הרי כתב הרמ"א בסי' ח' סעיף א' וז"ל ועיירות שאין בהם חכמים הראוים להיות דיינים או שכולן עמי הארץ, וצריכים להם דיינים שישפטו ביניהם שלא ילכו לפני ערכאות של עכו"ם ממנים הטובים והחכמים שבהם אע"פ שאינם ראויים להיות דיינים עכ"ל (ובדפוס קניגסברג נשמטו קצת תיבות ואולי מפני הבקורת).

ט) ולענין אם שני בעלי דינים גוים נראה לכאורה דמותר לישראל להיות אפילו דיין להם דהנה כתב הרמב"ם פרק עשירי מהלכות מלכים הלכה י"א חייבין ב"ד של ישראל לעשות שופטים לאלו הגרים התושבים לדון להם עפ"י משפטים אלו כדי שלא ישחת העולם אם ראו ב"ד שופטים מהן מעמידין ואם ראו שיעמידו להן מישראל מעמידין עכ"ל הרי כתב הרמב"ם דאף ישראלים נעשים שופטים לגוים והנה הגוים מחוייבים להעמיד להם בתי דינים וא"כ אין איסור להימנע לעזורם ואדרבה י"ל דמצוה איכא (זולת שנאמר כיון דחוקותם בנוים על חוקי האיסלאם מקורם מהכחשת תורתנו אבל כנראה שחוקים אלו אין להם שורש ישר בדתם אלא שכללו בדתם לשמור חוקותיהם).

והן בקודש חזיתיה להרב רמ"א בשו"ת סימן יו"ד שכתב דר' יוחנן דלמד דינים מויצו סובר שבין נח אינו מצווה רק לשמור המנהג המדיני וכי אבל אינו בדרך דיני ישראל שמסרם לנו משה מסיני רק הוא חק נימוסי ור' יצחק דלומד מאלהים מגורה שוה סובר דדיני בני נח הם אותם הדינים שנצטוו ישראל בסיני וק"ל כר' יצחק אבל בהעמק שאלה להנצי"ב וצ"ל בראשית שאלתא ב' השיג עליו שהשאלות מביא קרא דר' יוחנן ועוד קושיות ועיי"ש וכתב אלא ודאי לכו"ע לא ניתן לב"נ פרטי דינים ולא נצטוו אלא להושיב דיינים כפי דעתם כערכאות שבסוריא עיי"ש.

וחזיתי להספר מרגלית הים סנהדרין נ"ו ע"ב דהעיר מהרמב"ם הל' נחלות פ"ו ה"ט הנכרי יורש את אביו ד"ת אבל שאר ירושותיהן מניחין אותן כפי מנהגן ובמנחת חינוך מצות ת' תמה לאיזה צורך סיים הרמב"ם דברים אלו ות"י המרגלית הים דברור בי הדגיש בזה שאף אם שופטים שלא כדין ישראל בכל זאת מניחין אותן כפי מנהגן והוזהר בירושת נכרי באשר אינו מגיע לו לפי מנהגן הוא כגזול היוורש ע"כ ממרגה"י והנך רואה מכאן שדיניהם אינם דיני ישראל ממש אמנם במאירי קדושין עמוד ק"ח כתב וז"ל הרי הוא בכלל ירושה של תורה ויורש את אביו ושאר מורישיו עכ"ל ולדבריו אין ראיה ובהערות שם כתוב לאמור שדבר חדש הוא שלא נשמע בין הפוסקים עיי"ש.

ולכאורה היה אפשר לדחות הך ראיה מהרמב"ם דלשטתו אויל בפ"ט מהל' מלכים הלכה י"ד שכתב וכיצד מצוון הן על הדינן חייבין להושיב דיינן ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצות אלו ולהזהיר את העם וב"נ שעבר על אחת משבע מצות אלו נהרג בסייף וכו' ובכסף משנה שם הביא שהרמב"ן פרשת וישלח חולק בזה וכתב דמה שנהרגין בדינים אצל ב"נ הוא בגנב או עשק או אנס ופתה וכו' וצוה אותם בענין הדינים שנצטוו ישראל עיי"ש ומשמע דהרמב"ם לית ליה דנצטוו בפרטי דינן ודינן להרמב"ם הוא רק לדון בשש מצוות האחרות וירושות אינם בכלל וניחא בזה למה הוצרכו בפ"ק דקדושין דף י"ז וי"ח למילף מפסוקים דיש ירושה בגוים

ור"ח ב"ר אבין א"ר יוחנן עכו"ם יורש את אביו דבר תורה דכתיב כי ירושה לעשיו נתתי את הר שעיר. אמנם בחתם סופר בלקוטי שו"ת סי' י"ד כתב שלענין דינא מודה הרמב"ם להרמב"ן דכל אלה שחשב הרמב"ן מוזהרים בהן ב"ג וחייבים מיתה עליהן אלא דהרמב"ם סובר דכל זה הוא אביזרייהו דגזל ואם נימא דירושות בכלל הדינים הם אביזרייהו דגזל א"כ לפי דברי החתם סופר חזרה ונצבה ראיית המרגלית הים מהרמב"ם הנ"ל דדיניהם אינם דיני ישראל.

ועוד י"ל דאפילו לפי דברי הרמ"א הנ"ל שכתב דהלכה כר' יצחק וחייבים לדון בדיני ישראל יש לומר שזהו כל זמן שלא חקקו ביניהם דינים אחרים אבל לאחר שחקקו דינים אחרים הוה כמחלי להדדי דומה למה שכתב החלקת יואב מהדורא תנינא סי' י"ד בסופו דזה דב"נ נהרג על הו' מצות יש חילוק ביניהם והיינו דעל עבירות שבין אדם לחבירו דהיינו גזל וגנבה אף דחייב מיתה הוא רק כל זמן שלא חקקו ביניהם דין ומשפט וגימור אבל אם המלכות קבעה דין ומשפט כמה יקנוס הגנב וכדומה לזה שוב אין חיוב להרוג אותם והוי כאלו מחלו זה לזה עיש"ה ויש לומר גם כן לפי דברי הרמ"א דמחויבים לשמור חוקי ישראל היינו כל זמן שלא חקקו ביניהם דינים אחרים אבל כי חקקו דינים אחרים הוי כמחלי להדדי אבל בנידון הרמ"א איירי בדין שהיה בין גוי לישראל ושם אינו יכול הגוי לזכות ולחוב הישראל מכת מנהג שלו שאנחנו לא קבלנו מנהגיהם אלא מניחים הדברים על דין תורה. וכבר נדפס בשמי בקובץ הדרום חוברת כ' הוכחה לדברים אלו מדברי הרמב"ן שהקשה התמדת ישראל בקונטרס נר מצוה דף צ"ט סתירה בדבריו שבסדר נח כתב (עמוד ס"ב הוצאת הרב שעוועל) וז"ל כי על שופך הנפש הוא מחייב מיתה לא על דם האברים שאין הנשמה תלויה בהם עכ"ל והנה מקרא זה נאמר לגזל ולבגוד וא"כ החובל בב"ג אינו חייב מיתה וזה סותר לדברי עצמו בסדר וישלח (עמוד קצ"ב) וז"ל ונהרג עליהן... וחבל וכיוצא בהן... עכ"ל בקיצור ויש לומר עפ"י החלקת יואב הנ"ל דזהו נמי כונת הרמב"ן דבפרשת נח שכתב דדוקא בהורג ושופך הנפש הוא נהרג ולא על דם האברים שאין הנשמה תלויה בהם כי רק בהורג אין להם שום דין אחר אלא מיתה אבל בחובל יכולים הם להסכים לעשות עונשים אחרים כיון שבחובל מהני מחילה אבל בפרשת וישלח מדבר מעיקר דין תורה אם לא עשו שום דינים ולא מחלו מקודם אז יש שם דין מיתה ודו"ק ועי' בחוברת הנ"ל באריכות. ובמרגלית הים בסנהדרין שם כתב דמהרמב"ן וישלח הנ"ל (ל"ד פסוק י"ג) נראה כי חייבים ב"ג לדון כדין תורה ולא בדת נימוסית עיי"ש ולפי הנ"ל אין שום הוכחה לזה דזה רק כי לא חקקו דינים אחרים אבל כי עושים דת נימוסית הוה כמחלי להדדי ודוק.

ויש להוכיח נמי דאף הרמ"א ס"ל כן דלכאורה יש להקשות סתירה בדבריו דבתשובה הנ"ל כתב דלהלכה דאותם דינים דנצטוו לישראל הם הם אותם שנצטוו ג"כ לבני נח אבל בחושן משפט סימן רמ"ח מביא דברי הריב"ש הנ"ל דאם עשו

צוואה במקום שנהגו לדון בערכאות של עכו"ם לא אמרינן דירושה אין לה הפסק ובין לתירוצו של הסמ"ע ליישב מהא דפסק הרמ"א בס"י שס"ט כהרשב"א הנ"ל דבס"י רמ"ח היה גילוי דעת בשעת עשיית הצוואה ובין למה שקאמר הט"ז דהריב"ש לא קאמר אלא דמניחים אותם לדון בערכאות ולא הצריכום לילך למרחקים לדון בדיני ישראל הרי משמע שהגוים לעצמם שפיר דנים דירושה יש לה הפסק עד שלפעמים מניחים לפסוק כן אף לישראל ולפי דברי הסמ"ע בביאור הרמ"א אם היה גילוי דעת בשעת הצוואה פוסקים להם כדיניהם הרי משמע מכאן שדיניהם משונים המה מדיני ישראל והרי בתשובה הנ"ל כתב הרמ"א דדיניהם הם הם אותם דינים של ישראל ולפי מה שכתב החלקת יואב הנ"ל יש ליישב דבריו שפיר דנהי דמקור דיניהם הם דיני ישראל אבל כי עשו דינים והנהגות אחרות הוי כמחלי להדדי ודו"ק.

ואולי יש לומר דירושות אינם בכלל הדינים דדינים הם כשחולקים שני בני אדם על חפץ שהיה שייך מקודם לאחד והאחר גזלו או גטלו בדרך אחרת או חבל בו או בממונו שלקח אותו אבל ירושות הם שאחד מת והניח נכסיו כהפקר ואין אחד מוציא מחברו ושם באמת קאמר המנחת חינוך במצוה ת' דאם אין לו בן דאין לו יורש מן התורה הוה נכסיו כהפקר כנכסי הגר בדיננו ותמה על הרמב"ם ורק בזה יש לומר ששטת הרמב"ם דיש להם חוק ונימוס שלהם ושאר ירושות מניחים אותם כמנהגם. אבל נראה לענ"ד להוכיח מדברי הרמב"ם במקום אחר בהלכות מלכים פ"י הל' י"ב שכתב וז"ל שני עכו"ם שבאו לפניך לדון בדיני ישראל ורצו שניהן לדון דין תורה דנין. האחד רוצה והאחד אינו רוצה אין כופין אותו לדון אלא בדיניהן היה ישראל ועכו"ם אם יש זכות לישראל בדיניהן דנין לו בדיניהם ואומרים לו כך דיניכם ואם יש זכות לישראל בדיננו דנין לו דין תורה ואומרים לו כך דיננו ויראה לי שאין עושין כן לגר תושב אלא לעולם דנין לו בדיניהם עכ"ל והנה בגר תושב שיש לו דין עם ישראל למה דנין אותו בדיניהם הרי כאן היה צריך להיות לפי דברי הרמ"א הנ"ל הדין דדנין אותו בדיני ישראל דלא שייך כאן מחלי להדדי דזה שייך רק כי דנין גר תושב עם גר תושב חבירו אבל עם ישראל חזרה הדין לדין תורה וא"כ לכאורה מוכח מכאן דלא כהרמ"א אלא דדיניהם אינם דיני ישראל והרמ"א שם בתשובה הביא דברי הגמרא בפרק הגזול בתרא המחלוקת בין ר' ישמעאל ור' עקיבא אבל דברי הרמב"ם הנ"ל לא זכר וצ"ע.

אחר כתבי זאת מצאתי בספר ערוך השלחן הנדפס מחדש מכת"י על הלכות סנהדרין מלכים וכו' סימן ע"ט סוף סעיף ט"ו וז"ל ופשוט הוא דדיניהם אין הכונה כדיני התורה שלנו אלא בנימוסיות ויש שחקרו בזה אבל האמת כמ"ש ואין להאריך בזה עכ"ל.

והיות שלא רציתי לסמוך על עצמי בענין הנ"ל שלחתי הדברים הנ"ל לכבוד מרן הגאון וכו' מוהר"ר יצחק יעקב וייס שליט"א ראב"ד מנשטער המחבר ספר

שו"ת מנחת יצחק ג"ח וזה אשר השיב לי בקצרה וז"ל את יקרת מכתבו עם הקונטרס בבירור הלכה למעשה הגיעני ונהנתי מזה כי הכל עשה יפה בעטו לאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא אמנם בגופא דעובדא נשאלתי... ונשאל אם יוכל לקבל עליו בלא שבועה על הפרטים דלהלן: (א) בין שני גוים, (ב) בין גוי ויהודי, (ג) בין שני יהודים. והשבתי: (א) בין שני גוים אם ברור לו שהשופטים משתדלים לפסוק לפי האמת שאינם מקבלים שוחד וכיב"ז אפשר דעוד מצוה יעשה בזה לסייעם להוציא המשפט בצדק שגם נכרים נצטוו על הדינים, (ב) בין גוי ויהודי לא יקבל על עצמו רק בהסכמת היהודי, (ג) בין שני יהודים יש לדון משום מסייע ידי עובר עברה מה שהביאו הענין לפניהם ורק לפעמים יש מצוה להציל עשוק מיד עושקו שלא היה רוצה לבוא או לציית לד"ת ע"כ צריך בכל פעם רשות ושאלת ב"ד אם להזדקק לאותו ענין ובכן צריך לברר לעצמו מה לברור לו את אשר יקבל ואת אשר לדחות לא יגרום להביא לידי... ע"כ לשוני וכל זה מתאים עם מה שבירר כ"ת בקונטרס הנ"ל ואי"ה בל"ג לעת הפנאי עוד חזון למועד לפלפל בדברי תורתו... ידידו יצחק וייס עכ"ל בקיצור במכתבו אלי ושמחתי שכונתי לדעתו הגדולה ת"ל.